

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

4. Case of A v. The United Kingdom (№100/1997/884/1096) 28.09.1998. URL: http://www.cirp.org/library/legal/A_v_UK1998

5. Case of Kontrova v. Slovakia (№7510/04) 31.05.2007. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=KONTROVA&sessionId=65603837&skin=hudoc-en>

6. Case of Bevacqua and S. v. Bulgaria (№71127/01), 12.06.2008. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=BEVAQUA&sessionId=65602943&skin=hudoc-en>

7. Case of Branko Tomasic and Others v. Croatia (№. 46598/06), 15.01.2009. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=76941668&skin=hudoc-en&action=request>

УДК 343.9

Загребаленко Віталій

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Стаття присвячена аналізу системи спеціалізованих суб'єктів запобігання корупційної злочинності. Акцентовано увагу на окремих проблемних питаннях, пов'язаних із законодавчою регламентацією діяльності суб'єктів запобігання корупційної злочинності.

Ключові слова: спеціалізовані суб'єкти запобігання злочинності, корупційна злочинність, Національне антикорупційне бюро, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Національне агентство запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд.

The article is devoted to the analysis of the system of specialized entities for preventing corruption. Special attention is paid to some of the problematic issues related to the legislative regulation of the activities of the subjects of preventing corruption.

Keywords: specialized crime prevention entities, corruption crime, National Anti-Corruption Bureau, Specialized Anti-corruption Prosecutor's Office, State Bureau of Investigation, National Anti-corruption Agency, High Anticorruption Court.

Статья посвящена анализу системы специализированных субъектов предупреждения коррупционной преступности. Акцентировано внимание на отдельных проблемных вопросах, связанных с законодательной регламентацией деятельности субъектов предупреждения коррупционной преступности.

Ключевые слова: специализированные субъекты предупреждения преступности, коррупционная преступность, Национальное антикоррупционное бюро, Специализированная антикоррупционная прокуратура, Государственное бюро расследований, Национальное агентство предотвращения коррупции, Высший антикоррупционный суд.

Вступ. Протидія корупційній злочинності наразі залишається все такою ж актуальною в нашій державі. Не останню роль щодо вирішення проблеми подолання корупції відіграють органи, основним завданням яких є запобігання корупційній злочинності. Питаннями формування та розвитку сучасних антикорупційних органів, законодавчої бази їх діяльності, способам взаємодії між собою, кінцевій меті діяльності та питанням запобігання і подолання корупції займалися такі науковці як С.В. Ківалов, В.І. Чечерський, В.С. Бабкова, Є. М. Блажівський, В.М. Гаращук, О.В. Головкін, Ю.М. Дьоміна, З.А. Загинеї, О.І. Пархоменко-Куцевіл. На сьогодні вже можна говорити про функціонування в Україні системи спеціалізованих органів щодо запобігання корупційній злочинності, оскільки їх діяльність є взаємопов'язаною і спрямованою на єдину кінцеву мету – протидію і запобігання корупційній злочинності.

Виклад основного матеріалу. Залежно від цілей і завдань, а також функціональних обов'язків суб'єктів протидії злочинності в кримінології, їх поділяють на дві групи: суб'єкти, які діють на загальносоціальному рівні та спеціалізованих (або спеціальних) суб'єктів. У свою чергу до спеціалізованих суб'єктів протидії злочинності варто віднести: державні органи, спеціально утворені для боротьби зі злочинністю (органи, що діють у межах кримінального судочинства – правоохоронні органи) та органи, які діють за межами кримінального судочинства [1, с. 165]. Для організаційної структури суб'єктів протидії злочинності, зокрема і спеціалізованих суб'єктів протидії корупційній злочинності, характерним є те, що всі її елементи перебувають у причинно-наслідковому зв'язку між собою та системою в цілому. Саме такий підхід дозволяє виділити структуру антикорупційних органів в Україні:

- Органи прокуратури, в тому числі Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП);

- Національне антикорупційне Бюро України (НАБУ);
- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК);
- Державне бюро розслідувань (ДБР);
- Національна рада з питань антикорупційної політики;
- Вищий антикорупційний суд (ВАС).

Основними органами, які у тандемі здійснюють кримінальні провадження, щодо розкриття і припинення корупційних правопорушень є Національне антикорупційне бюро (НАБУ) і Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП).

НАБУ – спеціалізований орган, який був створений 14 жовтня 2014 року відповідно до прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про

Вступ. Протидія корупційній злочинності наразі залишається все такою ж актуальною в нашій державі. Не останню роль щодо вирішення проблеми подолання корупції відіграють органи, основним завданням яких є запобігання корупційній злочинності. Питаннями формування та розвитку сучасних антикорупційних органів, законодавчої бази їх діяльності, способам взаємодії між собою, кінцевій меті діяльності та питанням запобігання і подолання корупції займалися такі науковці як С.В. Ківалов, В.І. Чечерський, В.С. Бабкова, С. М. Блажівський, В.М. Гаращук, О.В. Головкін, Ю.М. Дьоміна, З.А. Загинеї, О.І. Пархоменко-Куцевіл. На сьогодні вже можна говорити про функціонування в Україні системи спеціалізованих органів щодо запобігання корупційній злочинності, оскільки їх діяльність є взаємопов'язаною і спрямованою на єдину кінцеву мету – протидію і запобігання корупційній злочинності.

Виклад основного матеріалу. Залежно від цілей і завдань, а також функціональних обов'язків суб'єктів протидії злочинності в кримінології, їх поділяють на дві групи: суб'єкти, які діють на загальносоціальному рівні та спеціалізованих (або спеціальних) суб'єктів. У свою чергу до спеціалізованих суб'єктів протидії злочинності варто віднести: державні органи, спеціально утворені для боротьби зі злочинністю (органи, що діють у межах кримінального судочинства – правоохоронні органи) та органи, які діють за межами кримінального судочинства [1, с. 165]. Для організаційної структури суб'єктів протидії злочинності, зокрема і спеціалізованих суб'єктів протидії корупційній злочинності, характерним є те, що всі її елементи перебувають у причинно-наслідковому зв'язку між собою та системою в цілому. Саме такий підхід дозволяє виділити структуру антикорупційних органів в Україні:

- Органи прокуратури, в тому числі Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП);

- Національне антикорупційне Бюро України (НАБУ);
- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК);
- Державне бюро розслідувань (ДБР);
- Національна рада з питань антикорупційної політики;
- Вищий антикорупційний суд (ВАС).

Основними органами, які у тандемі здійснюють кримінальні провадження, щодо розкриття і припинення корупційних правопорушень є Національне антикорупційне бюро (НАБУ) і Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП).

НАБУ – спеціалізований орган, який був створений 14 жовтня 2014 року відповідно до прийнятого Верховною Радою України Закону України «Про

Національне антикорупційне бюро України». Основні його завдання – попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, вчинених високопосадовцями. Тобто діяльність НАБУ поширюється на посадовців категорії А і Б. Детективи НАБУ мають право відкривати провадження, вимагати відомості про майно, доходи, видатки осіб, безперешкодно входити до державних установ. Звернемо увагу на таблицю.

Станом на 31.12.2019	Особи, яким повідомлено про підозру	Станом з 01.07.2019 по 31.12.2019
45	Вищі посадові особи держави (прем'єр-міністр, міністри та їхні заступники, народні депутати України, голова НБУ та його заступники, секретар РНБО та його заступники, тощо)	17
6	Державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування категорії «А»	2
1	Особи вищого начальницького складу правоохоронних органів та контролюючих служб	1
1	Військовослужбовці вищого офіцерського складу ЗСУ, СБУ, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань	0
20	Керівники державних підприємств у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50%	10
6	Судді усіх рівнів	5
1	Прокурори органів прокуратури	0
56	Інші держслужбовці, правоохоронці, службові особи органів місцевого самоврядування, які скоїли корупційні злочини, через які інтересам держави завдано збитків на суму понад 500 нмдг.	18
0	Депутат обласної ради	1
120	Інші (фізичні особи, адвокати)	30

У даній таблиці наочно зображено статистичні дані за друге півріччя 2019 року стосовно проведення досудових розслідувань. Як зазначено у звіті НАБУ за процесуального керівництва прокурорів САП детективи повідомили про підозру 17 державними посадовцями найвищого рівня. З-поміж них: працівники Офісу Президента України, міністр, кілька заступників міністрів, низка колишніх народних депутатів України, колишній перший заступник секретаря РНБО, екс керівниця НАЗК. Також у «лідерах» держслужбовці середньої ланки, правоохоронці, керівники державних підприємств [2]. Як бачимо, останнім часом діяльність НАБУ набирає все більших обертів.

Однак, важливо зазначити основні проблемні питання, що стосуються законодавчого закріплення діяльності НАБУ. Так, постає питання щодо такого нового суб'єкта у кримінальному провадженні, як детектив. Детектив, на відміну від слідчого, здійснює не тільки досудове розслідування, а також оперативно-розшукову діяльність у кримінальних провадженнях. На цій проблемі акцентує свою увагу В.І Чечерський, котрий стверджує, що потрібно доповнити кримінальне процесуальне законодавство питанням регламентації оперативно-розшукової діяльності детектива [3, с.145-148]. Дане питання зумовлене потребою законодавчого визначення повноважень детектива і з'ясування, виокремлення, закріплення його самостійності. Якщо більш ретельно проаналізувати повноваження детектива, то можна дійти висновку, що дана новела не відповідає загальній концепції досудового розслідування, за якими усі дії з проведення досудового розслідування (слідчих розшукових і негласних слідчих (розшукових) дій) покладено на слідчого згідно до ст. 40 КПКУ, а оперативні підрозділи не мають повноважень щодо виконання будь-яких слідчих дій без письмового доручення слідчого або прокурора. Таке розмежування наявне в усіх правоохоронних органах, де у складі є як орган досудового розслідування, так і оперативний підрозділ. Детектив наділений повноваженнями одразу двох суб'єктів. На нашу думку, це зумовлено спеціальною метою створення органу НАБУ та дає добру можливість всебічному дослідженню обставин кримінального провадження. Складним проблемним питанням є непередбаченість у КПК України механізму витребування матеріалів кримінального провадження з інших правоохоронних органів. Згідно п.2. ч.1 ст. 3У «Про Національне антикорупційне бюро України», НАБУ має право за рішенням Директора бюро, погодженим з Антикорупційним прокурором, витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи і кримінальні провадження, що стосуються правопорушень, приналежних до підслідності Національного бюро, та інших правопорушень, що не належать, але можуть бути використані з метою

попередження, виявлення, припинення та розкриття розслідуваних ними кримінальних правопорушень [4]. Проблема полягає в тому, що КПК України не передбачає чіткої процедури витребування матеріалів кримінального провадження. Директор НАБУ зазначає, що Генеральна прокуратура не виконує запити НАБУ, посилаючись на відсутність законодавчого врегулювання такого механізму.

Інший спеціальний суб'єкт протидії корупційній злочинності – Спеціалізована антикорупційна прокуратура, він тісно пов'язаний з попереднім, адже обвинувачення у суді підтримує прокурор САП. Відповідно до ч.3 ст. 65 ЗУ «Про запобігання корупції» прокурор як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції, наділений повноваженнями щодо внесення подань про проведення службового розслідування з метою встановлення, причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного та пов'язаного з корупційним правопорушення [5]. Прокурор САП має повноваження здійснювати процесуальне керівництво досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчиненими високопосадовцями та у випадках, коли розмір предмета злочину або завданої шкоди в п'ятеро і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Відповідно до ЗУ «Про прокуратуру» основними завданнями САП є:

- Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення ОРД, досудового розслідування НАБУ.
- Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування НАБУ.
- Підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, розслідуваних НАБУ.
- Забезпечення застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження [6].

Утворення САП зумовлене метою мати ефективний, незалежний державний антикорупційний механізм переслідування корупційних злочинців та осіб, які такі злочини вчинили. Потреба у створенні спеціалізованої прокуратури обґрунтована у конвенції ООН Проти корупції [7].

Говорячи про спеціалізованих суб'єктів протидії корупції, не можна залишити поза увагою Національне агентство запобігання корупції – центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Воно утворене відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції» прийнятого 14 жовтня 2014 року, постановою Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року. Місією Національного агентства є запобігання корупції, формування

доброчесності і нульової терпимості до корупції в державі та суспільстві в усіх її проявах, розвитку вільного від корупції бізнесу [5]. До основних завдань НАЗК відносяться:

- Розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії.
- Підготовки та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики,
- Організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції.
- Здійснення в порядку, визначеному Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування .
- Міжнародне співробітництво з компетентними органами щодо обміну досвідом боротьби з корупцією.

Говорячи про місце НАЗК в системі спеціалізованих суб'єктів протидії злочинності, слід наголосити, що цей орган відноситься до блоку тих, які діють за межами кримінального судочинства, а не є спеціально утвореним органом для боротьби зі злочинністю, як попередньо розглянуті в роботі.

Однак, необхідно зазначити зв'язок НАЗК з НАБУ і САП, бо вони є нерозривними у державній стратегії боротьби з корупційною злочинністю. Так, взаємодія САП та НАЗК відбувається шляхом проведення спільних заходів, пов'язаних з вдосконаленням антикорупційної стратегії. НАЗК має право ініціювати проведення досудового розслідування у злочинах, пов'язаних із декларуванням недостовірних відомостей ст.366-1 КК України. Відповідно до ЗУ «Про запобігання корупції» НАЗК має повноваження з контролю працівників антикорупційної прокуратури через надсилання приписів та отримання пояснень про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених антикорупційним законодавством [5].

Важливим і одночасно спірним антикорупційним органом є Держане бюро розслідувань. Вважасмо його певним запозиченням у правоохоронних органах Сполучених Штатів Америки, де функціонує Федеральне бюро розслідувань. До компетенції ДБР відносяться провадження, які обумовлені статусом посадових осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів (п.4 ст.216 КПК

України). Наразі існує проблема виокремлення підслідності ДБР від інших антикорупційних органів. Проблема постає в тому, що антикорупційний орган може здійснювати досудове розслідування, яке відноситься до компетенції іншого органу.

Головним спеціальним суб'єктом, без якого ефективність діяльності антикорупційної стратегії була б надзвичайно низька, і це показала практика діяльності вище розглянутих органів, є Вищий Антикорупційний Суд (ВАКС). Цей суд створений 21 червня 2018 року відповідно до ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» на вимогу Міжнародного Валютного фонду для продовження співробітництва у рамках фінансової підтримки економіки України. Отже, місія діяльності суду є надзвичайно важливою і полягає в:

- здійсненні правосуддя як судом першої інстанції, так апеляційної інстанції у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також здійсненні у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях;

- аналізі судової статистики, вивченні й узагальненні судової практики в кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформуванні про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та наданні йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюдненні їх на своєму офіційному веб-сайті [8].

Не можна сказати, що діяльність даного суду є максимально ефективною. Це зумовлено проблемою великої кількості справ і порівняно нещодавнім початком діяльності суду. Звісно, не обійшлося без суперечностей із законодавством, зокрема відсутній окремий закон для антикорупційного судочинства, тобто він не є спеціалізованим у власному розумінні слова, наявність всього двох інстанцій порушує право на апеляційне і касаційне оскарження судових рішень і суперечить КПК України. На думку експерта від громадської спілки «Реанімаційний пакет реформ» Михайла Каменєва, очікування від антикорупційного суду є завищеними: «Викликає велике питання існування двох паралельних судових вертикалей – з одного боку антикорупційної для заможних клієнтів НАБУ, з іншого боку – несправедливої – для всіх інших. З огляду на високі гарантії кримінального процесу більше шансів вийти сухим з води у підсудного в неупередженому суді, аніж в інших «поганих» судах... [9]».

дійти висновку, що в Україні наявна розгалужена система антикорупційних органів, які покликані боротися з корупційною злочинністю, але все ж таки, на даний момент не можливо сказати, що ця система закінчила свій розвиток. Ці органи стоять на шляху реформування і вдосконалення функціонування. Ми зустрічаєм низку проблемних питань, зокрема питання внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у ст. 216 для виокремлення і чіткої межі компетенції антикорупційних органів.

На нашу думку, взаємодія між центральними органами в боротьбі з корупційною злочинністю ДБР, НАБУ, САП є не дуже ефективною, про що свідчить велика кількість корупційних скандалів і висунутих підозр одними спеціалізованими органами іншим.

Також існують сумніви щодо ефективності діяльності ВАКС, який ще не встиг показати своєї роботи. Вважаємо, для підвищення ефективності вищеперерахованих органів потрібно якомога швидше і якісніше вносити зміни до чинного законодавства та ліквідувати ті органи, які ускладнюють розмежування компетенції, що може призводити до корупції у спеціалізованих органах з метою звільнити особу від відповідальності за корупційні злочини, які вона реально вчинила. На нашу думку, потреби у створенні такого органу як ДБР не було, доцільніше було б додати у Національне антикорупційне бюро відділ нагляду і контролю за діяльністю детективів НАБУ, прокурорів САП, інших службових осіб та завершити врегулювання на законодавчому рівні компетенції, прав, повноважень цих органів, механізмів витребування документів та внесення відповідних змін до КПК України з метою підвищення ефективності та законодавчого обґрунтування діяльності.

Місія, яка покладена на спеціалізовані органи запобігання корупції є дуже важливою, на сьогодні Україна стоїть на стрімкому шляху до євроінтеграції, нових інвестиційних потоків та зміни економіки. Тому найвищою метою антикорупційної стратегії є недопущення нанесення корупційними правопорушеннями суттєвої шкоди державі та побудова незмінного авторитету України, як держави, в якій корупція, як явище є недопустиме і суворо санкціонується державою шляхом здійснення діяльності спеціалізованих органів з чітко визначеною компетенцією і максимально ефективною співпрацею для досягнення єдиної мети – подолання корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінологія. Академічний курс / Кол. авторів ; за заг. ред. О. М. Литвинова. К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.

2. Звіт Національного Антикорупційного Бюро України. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_0.pdf (дата звернення: 12.04.2020)
3. Чечерський В. І. Окремі проблеми нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 145-148. (Серія «Право»)
4. Про Національне Антикорупційне Бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 12.04.2020)
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 12.04.2020)
6. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення: 12.04.2020)
7. Конвенція ООН Проти корупції від 31.10.2003, ратифіковано Україною із заявами Законом № 251-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 12.04.2020)
8. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 12.04.2020)
9. Михайло Каменев. Антикорупція: Quo Vadis? / УП, 25 червня 2018 URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/06/25/7184364/> (дата звернення: 12.04.2020)

УДК 343.9

Калініна Марія

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ

У статті досліджено поняття домашнього насильства, заходи попередження та протидії насильству у сім'ї. Сформульовано висновки й конкретні пропозиції щодо внесення доповнень до законодавства щодо запобігання і протидії насильству в сім'ї.

Ключові слова: домашнє насильство, насильство в сім'ї, попередження, протидія.

The article explores the concept of domestic violence, forms of prevention and counteraction to domestic violence. Conclusions and specific proposals for amending legislation to prevent and combat domestic violence have been formulated.

Keywords: domestic violence, domestic violence at the family, prevention, counteraction.

В статье исследованы определение домашнего насилия, формы предупреждения и противодействия насилию в семье. Сформулированы выводы и конкретные предложения по внесению дополнений в законодательство по предотвращению и противодействию насилию в семье.

Ключевые слова: домашнее насилие, насилие в семье, предупреждение, противодействие.